

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

NENT - Den nasjonale
forskningsetiske komité for
naturvitenskap og teknologi

Dato: 15.08.2023

Deres ref: 2023/62

Vår ref: 23/00489

NIBIO

Postboks 115, 1431 Ås

Tlf: 406 04 100

post@nibio.no

nibio.no

Org. nr: 988 983 837

Innspill til Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi

Vi viser til NENTs høring av en revidert utgave av «Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi», og takker for anledningen til å gi innspill.

Overordnede kommentarer:

- NENT har gjort en god jobb med å oppdatere retningslinjene til et relevant og tidsaktuelt dokument. Retningslinjene inkluderer hovedmomentene fra forskningsetikkloven fra 2017 på en god måte.
- NIBIO liker spesielt godt det økte fokuset på forskningsinstitusjonene, samarbeidspartnere og forskningsfinansiører under «Formål» i innledningen. Rollen til samarbeidspartnere og forskningsfinansiører kan med fordel adresseres flere steder i dokumentet.
- Under «Utvalgte temaer» på slutten av dokumentet behandles noen tidsaktuelle temaer spesielt. Det er i utgangspunktet et godt grep. Oppdragsforskning bør imidlertid ikke plasseres her da dette heller er en vanlig, permanent struktur for forskningen som har vært diskutert mye opp gjennom årene. Det er derfor svært viktig at teksten om oppdragsforskning inkorporeres i selve retningslinjene. Begrepet oppdragsforskning bør defineres. Det er vanskelig å tolke om konsulentoppdrag omfattes av retningslinjene eller ikke og i så fall hvorfor og hva som skiller de to oppdragstypene. Dette bør gjøres mer klart.
- Dokumentet - slik det kan leses og forstås - bærer kanskje litt for mye preg av at forskning er aleneforskning, med gjennomgående bruk av begrepet «forskerens» og «forskere». Det aller meste av forskning, også grunnforskning, er et kontraktsfestet samarbeid mellom en rekke interne og eksterne forskere, andre interne medarbeidere, og eventuelt andre ikke-forskningsutførende institusjoner (for eksempel næringsliv og forvaltningsorganisasjoner), og med forpliktelser ovenfor oppdragsgiver. Vi savner også forhold mellom forskeren og prosjekteier/prosjektansvarlig, prosjektleder, arbeidspakkeledere, deltakende institusjoner evt. styringsgrupper og andre komiteer, som vil ha forskningsetiske implikasjoner for eksempel i forskerens frihet.

NIBIO

- Det er bra at «akademisk frihet» og «ytringsfrihet» nå er omtalt. Samtidig kan det med fordel vies større oppmerksomhet gitt kommentaren i kulepunktet over.
- Å bli beskylt for såkalt «selvplagiat» kan få store følger, og sanksjoner som følger av slik påvisning kan ramme urimelig. Såkalt selvplagiat er et tidsaktuelt og ikke klarlagt tema som bør bli bedre belyst. NENT bør vurdere om dette er noe som skal omtales i «Utvalgte temaer». Retningslinjene bør uansett omtale duplisering/gjenbruk av eget materiale, tilsvarende som NESH gjør i retningslinjene for samfunnsvitenskap og humaniora.
- Retningslinjene bør formidle et enda tydeligere saklighetskrav med tilhørende kvalitetskrav til all forskningsformidling.
- Vi savner en tydeligere problematisering av forskerens personlige integritet og rolleforståelse, og de potensielt alvorlige samfunnskonsekvensene av at egne subjektive overbevisninger eller verdisyn kamufleres/legitimeres under dekke av forskningens autoritet.

Under følger konkrete innspill til de ulike kapitlene/avsnittene i retningslinjene.

Innledning

Formål

Vi mener teksten med fordel kan sorteres slik at den tar for seg alle målgruppene først, deretter hvilken funksjon retningslinjene skal ha. Vi mener at andre medarbeidere enn forskere, samt oppdrags- og konsulentvirksomhet, også må med.

Forskningsetikk

Ansvar

Her bør retningslinjene få frem at ansvaret er ulik for ulike roller i henhold til forskningsetikkloven, og vise til loven i en fotnote. Et vesentlig poeng her er også vår overordnede kommentar om samarbeidsprosjekt knyttet til spilleregler i avtaler, forhold til prosjektansvarlig, arbeidspakkeledere etc.

Etikk og jus

Det er bra at Etikk og jus nå er et eget avsnitt. Det gjør dokumentet mer ryddig. Dette avsnittet vil være mer informativt og mer forståelig dersom det viser til de (mest) aktuelle (nasjonale) lovene og retningslinjene som regulerer forskningen, som referanser i fotnote.

Retningslinjer

Forskningens rolle i samfunnet

Det fungerer bra med en forklarende, innledende tekst (teksten i kursiv) under hver av disse avsnittene.

1 Forskingen har et selvstendig ansvar for egen rolle i samfunnsutviklingen

NIBIO

I siste setning er det positivt at NENT i ny versjon konkretiserer at det er snakk om «... risiko for uheldige virkninger på mennesker, dyr, samfunn og miljø».

2 Forskingen har et ansvar for å bidra til den offentlige samtalen

Det er viktig at dette nye punktet nå er med. NIBIO viser også her til vår overordnede kommentar om kontrakter som kan utfordre akademisk frihet.

Som nevnt i overordnet kommentar så mener vi at samarbeidspartnere og forskningsfinansiører med fordel kan omtales flere steder i dokumentet. Eksempelvis foreslår vi her følgende endret setning: «Forskningsinstitusjoner, samarbeidspartnere og forskningsfinansiører skal legge til rette for at forskere har mulighet til å ivareta dette ansvaret».

3 Forskingen skal ivareta bærekraftig utvikling

4 Forskingen har et ansvar for å bidra til større global rettferdighet

Om punktene 3 og 4: NIBIO mener man bør være varsom med å tillegge forskningen denne typen ansvar. Vi mener det fort kan bidra til en ideologisering og politisering av forskningen. Hva er «bærekraft» og hva er «global rettferdighet»? Hvem skal bedømme det? Vi mener derfor at punktene 3 og 4 bør utgå og at forskningens ansvar er tilstrekkelig belyst i retningslinjene for øvrig; Ansvaret for egen rolle i samfunnsutviklingen, for å bidra til den offentlige samtalen, å følge god vitenskapelig praksis, og for å vurdere og kommunisere usikkerhet og risiko i forbindelse med forskningen.

Redelighet, etterrettelighet og åpenhet

Ordlyden «... som reguleres av forskersamfunnet selv» kan sløyfes eller bør forklares bedre da vitenskapelig praksis reguleres av mye mer enn normer fra forskersamfunnet selv.

5 Forskeren har ansvar for å utøve redelig, åpen og etterrettelig forskning av god kvalitet, og forskningsinstitusjonen og finansiørene skal tilrettelegge for slik praksis

NIBIO mener at samarbeidspartnere bør med i punkt 5 slik: «Forskeren har ansvar ..., og forskningsinstitusjonen, samarbeidspartnere og finansiørene skal tilrettelegge for slik praksis».

NENT har oppdatert teksten om forskers og institusjoners ansvar i henhold til Forskningsetikkloven på en god måte. NIBIO synes det er viktig og riktig at NENT nå også omtaler finansiørene som ansvarlige. Vi mener at samarbeidspartnere også må inn her.

NENT har også gjort gode oppdateringer i tekst om åpenhet i forskning.

Oppdragsforskning bør være inkludert i retningslinjene heller enn å omtales under «Utvalgte temaer». Foreslår derfor at ett av punktene flyttes hit:

Nr ... Behov for å begrense åpenheten, for eksempel på grunn av kommersialisering, må ikke gå på bekostning av kvalitet. Forskere skal som hovedregel publisere sine resultater. Eventuelle begrensninger av denne plikten

NIBIO

må være forskningsetisk forsvarlige, tydelig begrunnet og eksplisitt avklart i kontrakter mellom partene.

6 Forskeren skal respektere andre forskeres bidrag og følge anerkjente standarder for forfatterskap og samarbeid

Foreslår at teksten også viser til begrepet «Vancouveranbefalingene» da det er et (mer) kjent begrep for mange. Vi foreslår derfor å føye til teksten markert i kursiv:

«Der flere forfattere bidrar, skal forfatterskapet være rettmessig. International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE)³, *også kjent som Vancouveranbefalingene*, definerer rettmessig forfatterskap ved fire kriterier»:

Det er bra at avsnittet nå også omtaler veiledere og prosjektledere, om at disse ikke skal utnytte sin posisjon.

7 Forskeren skal i sin forskningsvirksomhet følge nasjonale og internasjonale reguleringer fastsatt for å ivareta etiske og sikkerhetsmessige hensyn

Setningen «Andre land kan ha andre standarder. Dersom det er tilfelle, må forskeren vurdere om det er etisk forsvarlig å gjennomføre forskningen der» er en viktig forbedring av retningslinjen.

Det samme gjelder den nye setningen «Partene i tverrfaglig og internasjonalt forskningssamarbeid bør ved oppstart avtale hvilke forskningsetiske standarder som skal gjelde».

Usikkerhet, risiko og føre var-prinsippet

I setningen «Forskning og teknologiutvikling kan ha omfattende helse-, samfunnsmessige og økologiske konsekvenser» bruker NENT begrepet økologisk. Andre steder i dokumentet snakker retningslinjene om miljø eller natur. Det kan være behov for at NENT tar en gjennomgang av bruken av disse begrepene i dokumentet.

I samme innledende tekst fungerer det fint at en forklaring om føre-var-prinsippet nå er med.

8 Forskeren skal få klart fram usikkerhet i egen forskning og vurdere risiko som følge av forskningsfunn

Overskriften bør inkludere begrepene antakelser og forutsetninger slik: «8 Forskeren skal få klart fram usikkerhet, antakelser og forutsetninger i egen forskning og vurdere risiko som følge av forskningsfunn».

9 Forskeren skal forholde seg til føre-var-prinsippet

Følgende setning er tung og kan med fordel lettes på/deles opp: «Der det foreligger plausibel, men ... som er relevant for å følge føre-var-prinsippet».

Dokumentet må definere begrepet «naturfare».

Interessekonflikter og habilitet

NIBIO

Setningen «... kan kreve ekstra oppmerksomhet i oppdragsforskning og ekstern finansiering av forskningsprosjekter ...» bør reformuleres da i praksis all forskning er eksternt finansiert, f.eks. slik: «... kan kreve ekstra oppmerksomhet i oppdragsforskning, næringslivsstyrte prosjekter og konsulentvirksomhet ...». Vi mener det også er viktig å rette oppmerksomhet mot myndighetsbasert detaljstyring og viktigheten av politisk uavhengighet, som på ulike vis kan legge avgjørende føringer for resultatene.

10 Forskningsinstitusjonen og den enkelte forskeren skal sikre åpenhet om mulige interessekonflikter.

11 Når forskeren deltar i vurderinger av andres arbeid (artikler, avhandlinger, søknader, stillinger etc.), har forskeren et ansvar for å vurdere egen kompetanse og habilitet

Her foreslår vi å hente opp punkter fra teksten om oppdragsforskning i «Utvalgte temaer»:

Nr Det er viktig at forskning i samarbeid med eller finansiert av andre, baseres på eksplisitte kontrakter mellom oppdragsgiveren/samarbeidspartneren og den forskningsutførende institusjonen. Grunnleggende hensyn til akademisk frihet og forskningsetikk må være ivaretatt i alle avtaler om forsknings- og utredningsoppdrag. ¹

Nr Forskningsinstitusjonene og oppdragsgivere bør være tydelige på hvilke oppdrag eller deler av oppdrag som er forskning og hvilke som er konsulentvirksomhet. ¹

Beskyttelse av personer

12 Forskeren skal respektere kravet om fritt og informert samtykke

13 Forskeren skal sikre personvernet til forskningsdeltakerne

Beskyttelse av dyr i forskning

14 Forskeren skal vise respekt for dyr, deres egenverdi og velferd

15 Forskeren har ansvar for å minimere forstyrrelser og påvirkning av naturlig adferd

Forholdet mellom forskning og andre kunnskapsbærere og kunnskapsformer

16 Forskeren skal anerkjenne verdien av andre kunnskapsformer

Hva vil ulike lesere legge i «andre kunnskapsformer»? Dette er noe utdypet i den innledende teksten, men kan det også bety at en lege skal anerkjenne verdien av «kvakksalveri»?

---

¹ Det er utarbeidet en standardkontrakt for offentlig oppdragsforskning hvor akademisk frihet og forskningsetiske hensyn er ivaretatt (SSA-F). SSA-F bør brukes framfor SSA-O ved forskningsoppdrag.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/forskning/artikler/standardavtale-for-forsknings-og-utredni/id673546/>

NIBIO

17 Forskeren bør, der det er relevant, gå i dialog med andre kunnskapsbærere

18 Forskingen bør involvere berørte parter der det er relevant

Varsling

Ordlyden «... andre forhold av samfunnsmessig betydning» bør eksemplifiseres. Blant annet kan den gjelde dyrevelferdsmessige og miljømessige forhold. I retningslinjene ellers så varierer det om disse nevnes i tillegg til eller implisitt er en del av samfunnsmessige forhold. Dette bør strammes opp gjennomgående i hele dokumentet.

19 Forskeren skal ha mulighet og, etter omstendighetene, plikt til å varsle om forhold som er i strid med forskningsetiske prinsipper

«Forskeren bør konferere med andre før det varsles» bør utdypes og presenteres mer som et godt råd. Slik det nå står kan det fremstå som et uklart og avskrekkende hinder for en som skal varsle.

20 Forskningsinstitusjonene skal ha uavhengige mekanismer som kan støtte ansatte i varslingssituasjoner

Her kan det med fordel refereres til Forskningsetikkloven.

Forskningsformidling

Punktet om merittering fra forrige versjon av retningslinjene kan med fordel tas inn igjen:

Nr Forskningsinstitusjonene bør merittere populærvitenskapelig formidling og forskningsbasert deltakelse i samfunnsdebatten.

21 Forskningsinstitusjonen og forskeren har ansvar for å formidle forskningsfunn

Følgende setning «b. forskninginstitusjonen bør ha rutiner for å vurdere forskningens relevans for ulike brukergrupper og samfunnet som helhet» er ikke tilstrekkelig klar. Vi tenker at den kan sløyfes da relevans er en naturlig del av nesten alle forskningsprosjekter, for eksempel som eksplisitte vurderingskriterier i nesten alle søknadstyper. Dette inngår også i tildeling av grunnbevilgning i instituttsektoren.

22 Forskeren skal ikke misbruke sin tittel

Teksten «Forskerne bør bidra til det offentlige ordskiftet med faglig basert argumentasjon. ... Deltakelse i samfunnsdebatten setter store krav til saklighet, begrunnelse og klarhet» fortjener et eget punkt «Formidling og saklighet» som foreslått under. Teksten kan med fordel suppleres med tekst fra retningslinjene for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH 2021): «I all forskningsformidling er det viktig å fastholde grunnleggende saklighetsnormer og krav til vitenskapelig diskusjonskultur. Forskere bør formulere seg med klarhet, slik at både forskere fra ulike fagområder og andre deltakere i ordskiftet kan ta stilling til argumenter og påstander. Saklighet innebærer å holde seg til saken og å unngå tendensiøse fremstillinger. Gjengivelser av andres bidrag må ikke være fordreide, og meningsmotstandere må ikke tillegges feilaktige

NIBIO

synspunkter.⁴¹ Saklighetsnormer er forenelig med bruk av retoriske virkemidler, humor og spissformuleringer. Det er innholdet som er avgjørende, ikke stilen».

Videre bør teksten få tydelig frem kravet til kvalitet i forskningsformidling. NOU2022-2 beskriver kravet til kvalitet i akademisk ytring (i motsetning til den klassiske, rettslige ytringsfriheten) slik: «Den akademiske ytringsfriheten er derimot kjennetegnet ved krav til kvalitet. Kvalitetskravene består i de normer og standarder som gjelder i fagfellesskapet. De kan legge føringer for *innholdet* i akademiske ytringer, så som vitenskapelig metode, representativitet og etikk. De kan også legge føringer for *formen* akademiske ytringer fremsettes i, så som saklighet og redelig gjengivelse av motpartens argumenter.».

Resterende tekst kan bli stående og passer bedre til den gjeldende tittelen «Forskeren skal ikke misbruke sin tittel» i avsnitt 22.

Nr ... Formidling og saklighet

Utvalgte temaer

Åpen forskning

Oppdragsforskning

Som nevnt i overordnet kommentar så finner NIBIO det ikke naturlig å omtale oppdragsforskning i avsnittet «Utvalgte temaer». Vi foreslår at det heller omtales som en del av selve retningslinjene.

Se også vår kommentar der vi foreslår at samarbeidsprosjekt også blir mer synlig.

Kunstig intelligens

Forslag til vitenskapsed

Med vennlig hilsen

Per Stålnacke
Forskningsdirektør, NIBIO